

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta

Bakalárska práca

2011

Valeria Kováčová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

MACHIAVELLI AKO ZAKLADATEĽ POLITICKEJ VEDY
Bakalárska práca

Študijný program: Taliansky jazyk a kultúra

Študijný odbor: 2.1.32 cudzie jazyky a kultúry

Školiteľ: prof. PhDr. Pavol Koprda, CSc.

Nitra 2011

Valeria Kováčová

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Valéria Kováčová
Študijný program: taliansky jazyk a kultúra (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., externá forma)
Študijný odbor: 2.1.32 cudzie jazyky a kultúry
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Macchiavelli ako zakladateľ politickej vedy

Anotácia: Napriek vyhliadke, že Európe budú vládnuť veľké monarchie, sa Machiavelli nevzdával chápania štátu ako postaveného na boji o územie. Skúma svár vo všetkých sférach politického života: od vnútorného sváru vášňami zmietaného jednotlivca cez zvalu medzi spoločenskými vrstvami až po konflikt medzi štátmi. Nevzdáva sa postoja, že politiku môžu robiť aj malé štáty voči veľkým, bez ohľadu na stav európskej rovnováhy. Machiavelliho predstava štátu a politiky bola etatistická, postavená na štátnom záujme. Autorka bakalárskej práce bude skúmať postavenie vojenstva v Machiavelliho politickom systéme.

Školiteľ: prof. PhDr. Pavol Koprda, CSc.

Oponent: Mgr. Monika Grittiová, PhD.

Katedra: KROM - Katedra romanistiky

Vedúci katedry: PhDr. Eva Švarbová, PhD.

Dátum zadania: 13.01.2010

Dátum schválenia: 14.04.2011

PhDr. Eva Švarbová, PhD.
vedúci/a katedry

ABSTRAKT

KOVÁČOVÁ, Valeria: Bakalárska práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. Školiteľ: Prof. PhDr. Pavol Koprda, CSc., Nitra 2011, s. 36

Cieľom tejto práce, je predstaviť talianskeho historika a politického mysliteľa Nicòlu Machiavelliho, ktorý bol považovaný za zakladateľa politickej vedy. V nasledujúcich kapitolách sa ponoríme do obdobia Florentskej republiky, ktorej politické usporiadanie a reformy, sa stali predmetom mnohých diskusných skupín. V práci ide o načrtnutie Machiavelliho predstave štátu a politiky, ktorá bola postavená na štátnom záujme, na sile štátu premôcť zlo a nastoliť normálny obchodný život. Ide o úplne iný model fungovania štátu ako je ten dnešný, postavený na sile občianskej spoločnosti. V práci rozoberieme vzťah vojny a politiky, konflikty vznikajúce z nepokojov a predostrieme model fungovania Rímskeho štátu.

Kľúčové slová: Machiavellizmus. Štát. Republika. Moc. Konflikt.

ABSTRACT

KOVÁČOVÁ, Valeria: Bachelor thesis. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. Školiteľ: Prof. PhDr. Pavol Koprda, CSc., Nitra 2011, s. 36

The aim of this work is to present the Italian historian and political thinker Niccòlo Machiavelli, who was considered to be the founder of political science. We plunge, in the following chapters, into the period of Florentine Republic, whose political organization and reforms have become the subject of many discussion groups. The paper outlines the Machiavelli's conception of the state and policy, which was built on the national interests, on the strength of the state to overcome evil and restore a normal business life. It is the question of completely different model of the state function than that today, built on the strength of civil society. I analyse, in my paper, the relationship between war and policy, conflicts arising from the unrests and the paper deals also with model of the functioning of the Roman State.

Keywords: Machiavellism. State. Republic. Authority. Conflict

OBSAH

ÚVOD	6
1 MACHIAVELLIZMUS	8
2 POLITICKÉ ZRIADENIE	10
3 VOJNA A KONFLIKT	12
3.1 Žoldnierske vojská	14
3.2 Žaloby ako základ slobody štátu	18
3.3 Založenie štátu jednotlivcom	19
4 POLITIKA AKO VOJNA	20
4.1 “FEDE“	22
5 VOJNA AKO POLITIKA	24
5.1 Ako spravovať kniežatstvá riadené vlastnými zákonmi	28
5.2 O krutosti a láskavosti	28
6 OTÁZKA HRANÍC	30
6.1 Florentská republika	32
ZÁVER	34
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	36

ÚVOD

Úvod mojej práce venujem zbežnej úvahe o zaradení Machiavelliho politického zmýšľania do kontextu tradície moderného politického myslenia a obzvlášť do obdobia, ktoré mu bolo vlastné, do Florencie v 15. až 16. storočí. Poukážem na správanie sa spoločenských tried a ich reakcie na vzniknuté nepokoje, ako aj vzťah medzi kniežatstvom a republikou, ktorý dáva Machiavelliho myšlienkam veľkú originalitu, jednak z pohľadu republikánstva, z obdobia, v ktorom žil. Preskúmam motivácie a formy tejto originality a zameriam sa predovšetkým na hlavnú tému Machiavelliho zrelej teórie, ktorú rozoberá v diele *Úvahy o prvej dekáde Tita Livia*. Ide o konflikt, akou formou sa prejavuje vo všetkých sférach politického života: od vnútorného konfliktu vášňami zmietaného jednotlivca, cez konflikt medzi zložkami občianskeho zriadenia, až po konflikt medzi štátmi. V tejto časti predostriem dve tvrdenia: konflikt, ktorý nebude nikdy nedoriešený, zostane navždy otvorený, a to znamená, že politiku nemôžeme chápať ako jeho neutralizáciu, ale ako jeho orientáciu. Druhé tvrdenie vychádza z konfliktu, ktorý nachádzame vo vnútri štátu v podobe politického boja, ako sú vzbury a iné rozpory, rovnako ako i mimo štátu, v podobe vojny. Teda medzi politikou a vojnou je úzky vzťah a význam tohto vzťahu nie je otázkou presvedčenia, ale otázkou faktu. Vojna môže byť za niektorých okolností výsledkom konfliktu, ktorý zničí politické zoskupenie, ale môže byť aj naopak vyjadrenie jeho životaschopnosti.

Machiavelliho pojmá štátu a vojny, môžeme definovať ako politiku, ktorá predstavuje neutralizáciu vnútorného konfliktu, možnosť vyrovnať sa s konfliktom a jeho potlačením vo vnútri štátu alebo vojnou medzi štátmi. Politika sa tu opiera o skutočnosť, ktorú štát preberá na seba, vyhlásiť vojnu. Cieľom politiky je teda zachovanie štátu. V závere poukážem, že Machiavelli vo svojich dielach *Knieža* a *Úvahy o prvej dekáde Tita Livia* pochybuje o tomto názore a charakterizuje vojnu vzhľadom k politike a nie naopak. Jeho odlišnosť od absolutistického videnia moderného politického myslenia je teda výdobytok a nie typický ukazovateľ jeho myslenia. Zameriam sa na to, ako je preformulovaná doktrína vojny v oboch dielach na základe priorít politiky. Zásadným kritériom pre posudzovanie skutočného zmyslu vojny je sloboda a nie štát. Pri porovnávaní spomenutých diel vypláva na povrch ešte posledná zaujímavosť: kniežatstvo je pre Machiavelliho kontroverzný pojem, pretože moc kniežat'a sa musí opierať o podporu ľudu, knieža musí mať svojich poddaných, ak chce zostať kniežat'om, čo môže byť chápané ako násilie. Knieža sa teda musí odvolávať na ľud ako na silu, schopnú ho podporiť, ale

zároveň je degradovaný na jednoliatu masu poddaných, ktorá ho musí poslúchať. Z toho vzniká v každom kniežatstve napätie. Toto napätie nie je až natoľko silné, aby neudržalo kniežatstvo, ale vďaka tomuto napätiu je kniežatstvo značne nestabilné, čo nás vráti na pôdu republiky, kde toto napätie síce nemôže byť celkom neutralizované, ale môže byť aspoň politicky užitočné.

1 MACHIAVELLIZMUS

Keď hovoríme o Machiavellim je ťažké neskĺznuť do diskusie o “machiavellizme” a nezačať polemizovať o všetkých tých prekrútených Machiavelliho myšlienkach, ktoré počnúc 16. storočím, úplne pokrívili ponímanie jeho ideí. Ešte dnes meno Machiavelli pripomína vo všeobecnom ponímaní ideu politiky ako tajomstva, ľstivosti a krutosti ako najdôležitejších schopností vládcu, klamstva ako metódy vládnutia, a tak podobne: jednoducho Machiavelli ako teoretik týrania. Machiavellimu bolo však prinavrátené správne historické zaradenie do neskorého florentského republikánstva a do širších súvislostí politického a občianskeho myslenia v Taliansku, na rozhraní medzi 15. a 16. storočím, a to zásluhou niektorých autorov ako Felix Gilbert, Hans Baron, John H. Whitfield, Giuliano Procacci, či tých neskorších John G.A. Pocock a Maurizio Viroli.

Na druhej strane nie je správny ani opačný extrém, ktorý zastávajú niektorí zo spomenutých autorov, spočívajúci v opomínaní akejkoľvek originality myslenia florentského tajomníka. Naopak, len jeho správne historické zaradenie nám dovolí pochopiť jeho teoretickú osamelosť v širších súvislostiach politického a občianskeho života, do ktorého sa Machiavelli narodil a patrilo jednak výchovou a jednak vlastným rozhodnutím. Na túto tému spomeniem dva diela, ktoré mi zároveň pomôžu správne zaradiť historicko-teoretickú problematiku, a to vzťah medzi vojnou a politikou. *Knieža*, dielo, na ktoré sa v priebehu storočí zamerali výčitky a kritika “antimachiavellistov”. Téma konfliktu je opísaná v prvých kapitolách prvej knihy v *Úvahách o prvej dekáde Tita Livia*.

Aká je úloha knihy *De Principatibus* republikánskeho autora ako je Machiavelli? Na prvý pohľad je jasné, že je to prevratná kniha. Je to v podstate manuál pre jednoduchého občana, ktorý s trochou šťastia, odvahy a nezaujatosti by sa chcel stať kniežat'om, zmocniť sa despoticky moci a založiť, tak ako Romulus, Mojžiš alebo neskôr Cesare Borgia, úplne nový štát. Nie je ľahké zlúčiť Machiavelliho republikánsky militanizmus s myšlienkami tohto diela, tak ako nie je ľahké zlúčiť jeho funkciu tajomníka v službách antimedicejskej republiky (1498-1512) s jeho neskoršou občasnou prácou (1520-27) pre rodinu de' Medici, a tým zároveň aj pre Pápežský štát.

V ďalšom diele *Úvah* opisuje konflikt medzi plebejcami a senátom v Rímskej republike ako niečo, čo má ďaleko od oslabenia Ríma, a čo ho činí naopak mocným a slobodným. Táto chvála konfliktu sa vedome vystavuje kritike kamarátov, s ktorými Machiavelli zvykol diskutovať o politike a republike v klube Orti Orticellari. A práve týmto

kamarátom, Zanobi Buondelmonti a Cosimo Rucellai je venované aj dielo Úvahy o prvej dekáde Tita Livia. Florentské republikánstvo zastávalo opačný názor: jednotu a harmóniu strán ako podmienky pre udržanie slobody. V tejto kapitole Machiavelli cíti nutnosť obhajovať svoje názory „že zákony rímskeho štátu boli zostavené narýchlo a nebyť šťastia a vojenskej sily, Rím by pri všetkom tom všeobecnom zmätku nebol vedel čeliť vlastným nedostatkom a bol by znamenal menej ako ktorýkoľvek iný štát“. (Machiavelli, 2010a, s.50)

Medzi týmito kritikmi rozdrobenosti Rímskej republiky bol aj ďalší blízky Machiavelliho priateľ, Francesco Guicciardini, ktorý v diele *Considerazioni intorno ai Discorsi del Machiavelli* naväzuje práve na túto tému. Guicciardini nebol vôbec človek, ktorý naivne sníval o vymyslených republikách. Bol inteligentný, vzdelaný, nezaujatý, pragmatický a patril k tej ekonomickej a kultúrnej elite vo Florencii, ktorá pretrvala od soderianskej až po medicejskú republiku, pred a po roku 1512.

2 POLITICKÉ ZRIADENIE

Machiavelli bol proti všeobecnému republikánskemu názoru, ktorý dával do vzťahu slobodu a vnútornú harmóniu. Túto teóriu obrátil a tvrdil, že šťastie a vojenská sila Rimanov sú taktiež výsledkom vnútorných rozporov a rozdrobenosti republiky. Politická a vojenská moc Ríma je výsledkom jeho vnútornej súdržnosti, ale táto súdržnosť prechádza cez konflikt a jeho rozširovanie. Inými slovami, prechod medzi vnútornou sférou (vzťahy v štáte) a vonkajšou (vzťahy medzi štátmi) neprináša paralelný posun na úrovni oprávnenosti, ktorým by sa zastavil vnútorný konflikt, nástupom štátu ako subjektu. Machiavelliho svet nie je ani svetom aristotelovsko-scholastický, čiže svet hierarchicky rozvrstvených substancií, v ktorých skúsenosť je organizovaná podľa logiky finality a mnohosť je zachovávaná iba za podmienky, že bude podrobená vyššiemu, božskému plánu, ktorý vyčleňuje jej destabilizujúce efekty do stanovenej oblasti bytia. V jeho myslení skúsenosť, ako mnohosť, prekypuje v celej svojej sviežej sile a na všetkých úrovniach, bez daných hierarchií.

Machiavelliho svet je svet, v ktorom neporiadok (teda konflikt, vojna) je neodstrániteľným nedostatkom, keďže sám svet je nedokonalý a nepresný. Ale nemôžeme sa s ním úplne stotožniť, pretože v Machiavelliho svete nie je ani “forma“ (vyjadrenie prítomnosti), ktorá by usmerňovala “matériu“ (ako možnosť) stať sa niečím. Namiesto toho tu máme dianie ako množenie a rozklad komplexných foriem, bez predošlej motivácie a akéhokoľvek finálneho cieľa. V nedokonalom aristotelovskom svete platí pravidlo “opatrnosti“ (politické pravidlo predpokladu a rozhodnutia), ale neexistujú tu iné úrovne bytia, pre ktoré by platili akékoľvek iné pravidlá. Teda poriadok u Machiavelliho nestojí pred neporiadkom, ale vystupuje vo svojej forme nezávislej na ňom, ako jeho prechodná organizačná štruktúra.

Dostaneme sa tak k druhému citovanému Kniežat'u. Čo je to vlastne *De principatibus*, ak nie teória zakladania politického poriadku? Zamyslime sa nad týmto bodom používajúc Machiavelliho terminológiu poupravenú lekársnym jazykom jeho doby: ak politický organizmus (zoskupenie) je zlúčenie častí, ktoré sú držané pokope vnútornou silou, a ktorú by sme mohli charakterizovať v súčasnej politike ako konsenzuálny základ, narodenie tohto politického organizmu nepatrí do udalostí jeho života, pretože je to skôr to, čo robí tento život možným.

“Počiatok“ republík alebo kniežatstiev je teda mimo nich a patrí do iného obdobia, nie do obdobia ich života: do obdobia založenia, čiže v lekárskom jazyku “splodenia“ (vytvorenia). „Všetky náboženstvá, republiky a kniežatstvá musia mať vo svojich počiatkoch nevyhnutne niečo dobré a vrátiť sa k tomu pre ne znamená opätovne nadobudnúť svoju prvotnú autoritu a rozmach. Počiatočná dobrotá sa však časom kazí, ak ju niečo neobnoví, pre zmiešaný objekt to znamená nevyhnutný koniec“. (Machiavelli, 2010b, s.238)

A práve preto, že toto obdobie je odlišné od toho životného, je charakterizované svojou osobitou logikou. Ak logikou života je súdržnosť častí, teda udržanie poriadku, logikou “splodenia“ je založenie tejto súdržnosti, teda vytvorenie poriadku z neporiadku. Knieža, ktorý zakladá úplne nové kniežatstvo sa pohybuje na poli, ktoré je charakterizované neporiadkom, a snaží sa vyťažiť z tohto neporiadku nový poriadok.

V Machiavelliho diele, vytvorenie stavu “poddaný“ pri zakladaní nového kniežatstva neprináša zo sebou logiku zastupovania. Moc kniežat’a nezastupuje ľud, nezjednocuje jeho mnohosť: mnohosť zostáva pred ním vo svojej nezmieriteľnej komplexnosti. (Machiavelli neoznačuje “ľud“ za skupinu poddaných, ale za konkrétne zoskupenie ľudových stavov) a jediné, čo je možné urobiť, je komunikovať s ňou prostredníctvom svojej vlády. Na jednej strane vytvoriť dočasné a čiastočné zjednotenie na poli komplikovaného života štátu (konsenzus v oblasti bezpečnosti), a na strane druhej dať priechod vášňam “zúčastnených“, prostredníctvom oslabenia a obmedzenia jeho vlastnej moci (konsenzus na poli zriadenia). “Poddaní“ sú a zostanú takými dovtedy, kým knieža je schopný zorganizovať a udržať pokope tieto dve inštancie: nevedieť zaručiť bezpečnosť a nevedieť dať skutočné zriadenie vášňam znamená okamžitú stratu legitimacy vlády kniežat’a. Poriadok vytvorený založením kniežatstva je teda výsledkom násilného gesta, keďže nevychádza z dohody s občanmi, a je zároveň reverzibilný, pretože uchováva v sebe celý konfliktný potenciál, z ktorého pochádza, a podarí sa mu ho udržať, len ak bude schopný dať politický výraz tomuto potenciálu.

3 VOJNA A KONFLIKT

Pre Machiavelliho neexistuje politika bez konfliktu, čo by sme mohli preložiť aj ako neexistuje politika bez vojny. Politika vzniká ako nestabilná a dočasná nutnosť vychádzajúca a smerujúca k vojne, ktorá v nej ostáva ako magma pod povrchom zeme, čo môže v každej chvíli vybuchnúť a pohltiť “ostrovy“ politického poriadku, ktoré z nej vzišli.

Táto definícia ale nie je úplne presná: vojna, konflikt pre Machiavelliho nie je. Na jednej strane je vojna forma konfliktu, keďže konflikt má veľa variácií, na druhej strane každá forma konfliktu, či je to vojna, či občianska dišputa, boj za slobodu alebo boj medzi politickými zoskupeniami, nie je sama o sebe ani konštruktívna ani deštruktívna, ale obsahuje v sebe obidve možnosti.

Pre tento dôvod Machiavelli nenazerá na politický poriadok ako na neutralizáciu konfliktu, ale ako na dočasné usporiadanie. Z tohto dôvodu sa pri prechode z “rozdrobenosti“ vo vnútri štátu k “vojne“ medzi štátmi nemení pôsobisko: rozdrobenosť a vojna sú politické formy, u ktorých nemôžeme meniť ich charakter raz a navždy.

„Každé mesto však musí mať svoje spôsoby, ako umožniť ľudu jasne prejavovať svoje nálady a požiadavky. Rím patril k nim a bolo v ňom zaužívané, že ľud si vymáhal prijatie zákona spomínanými nepokojmi alebo sa odmietol zapísať do légii a ísť do vojny. Aby ho senát upokojil, musel mu potom v niečom vyhovieť. Slobodné národy pritom zriedka žiadajú zákony proti duchu slobody, lebo ich požiadavky sú vyvolané útlakom alebo podozrením, že sa pripravuje utláčanie“. (Machiavelli, 2010c, s.51)

Nájdeme tu dva takmer synonymické pojmy, “ambícia“ a “túžba“. V 37. kapitole sa uvádza:

„rímskym ľuďom tiež zmietali rozličné túžby. Prvá, mať svojich tribúnov ako ochranu pred patricijmi, bola vyvolaná nevyhnutnosťou. Rímskemu ľudu to však nestačilo: len čo dosiahol svoje, začal bojovať z mocibažnosti a želal si podeliť sa so šľachtou o hodnosti a majetky, čiže o to, čo si ľudia najväčšmi cenia. Mocibažnosť ľudu bola až chorobná a plodila nekonečné spory o zákon o pôde, ktorý bol v konečnom dôsledku príčinou rozbitia republiky“. (Machiavelli, 2010d, s.110)

Predovšetkým musíme skonštatovať, že tak ambícia ako aj túžba sú sklony všeobecne prítomné v každom človeku, a práve preto nie sú nikdy vo svojej čistej podobe, ale vždy sú podmienené do takej miery, že v rôznych situáciách môžu mať opačnú hodnotu. V IV. kapitole, ktorá ukazuje, že vďaka rozbroju medzi ľudom a rímskym senátom sa republika stala slobodnou a mocnou, sa hovorí o ambícii ľudu ako o žiadosti, ktorej musí vláda (senát) vyhovieť, ak chce udržať mocnú republiku. V tomto prípade ak chce, aby sa ľud zúčastnil vojny. Rovnako túžby slobodného národa pomáhajú posilniť slobodu, lebo bojujú proti prehnanému utláčaniu zo strany senatorov. „Kto si chce udržať mesto zvyknuté žiť slobodne, najľahšie to dosiahne práve prostredníctvom samotných občanov mesta“ (Machiavelli, 2009a, s.45)

Ambícia a túžba v 37. kapitole sú naopak zodpovedné za rozklad slobody v republike. Ambícia, ako hovorí Machiavelli, sa objaví v tom momente, ak sa prestane bojovať z nevyhnutnosti. Ambícia sa stáva vášňou, ktorá spočíva v tom, že ľudia môžu túžiť po každej veci, ale nemôžu ju za každú vec dosiahnuť. Z toho vyplývajú nepokoje, nasledované nepriateľstvom, vojnou a premenlivou šťastenou. Ambícia, teda túžba presahujúca moc, aj keď je všeobecná, tu nie je vždy, ale len za určitých okolností, presnejšie len keď človek nemusí bojovať z nevyhnutnosti. Pokiaľ sú ľudia nútení bojovať za svoju slobodu, aby zabránili iným ich podrobeniu sa, túžba zodpovedajúca ich bytiu a ambícii moci funguje ako cnosť. Teda charakter túžby môže nadobudnúť podľa okolností dve opačné hodnoty: cnosť alebo nerosť. Tieto okolnosti (byť alebo nebyť nútený bojovať) predstavujú pomer právomoci: Machiavelli diskutuje v tejto kapitole o boji medzi plebejcami a senátom, konkrétne o presadení agrárneho zákona ako znaku ambície plebejcov.

To znamená, že plebejci zakúšajú túžbu v prehnanej miere až po tom, čo prestali bojovať za základné právo na život, čo podkopáva postupne základy republiky. Ak je ambícia prirodzenou vlastnosťou človeka, táto vlastnosť existuje len vo vzťahu k moci, ktorá ho charakterizuje. Táto definícia je pravdivá do takej miery, že aj keď v celej kapitole Machiavelli vyčíta tónom moralistu ambíciu plebejcov, nakoniec prekvapivo odhalí, že práve táto ambícia zachránila Rím pred tým, aby bol podrobený až po troch storočiach a nie oveľa skôr. Bola to práve ambícia plebejcov, čo brzdila neustále protikladnú a omnoho nebezpečnejšiu ambíciu tých mocných. V 37. kapitola uvádza:

„v nesúlade so stanoviskom, podľa ktorého nepriateľstvo medzi senátom a ľudom udržiavalo v Ríme slobodu, keďže v jeho dôsledku vznikali zákony na ochranu slobody, sa jednako svojho stanoviska nevzdávam, lebo mocibažnosť silných je taká veľká, že vie rýchlo zničiť každé mesto, ktoré sa proti nej nepostaví najrozličnejšími prostriedkami. Ak teda priviedli spory o agrárny zákon Rím do poroby tristo rokov po jeho vzniku, bol by sa do nej dostal pravdepodobne oveľa skôr, keby nebol ľud ustavične brzdil mocibažnosť šľachty“. (Machiavelli, 2010e, s.111)

Týmto sme sa vrátili k túžbam slobodných národov, ktoré rozširujú slobodu, o ktorých sme hovorili v 4. kapitole. Ibaže na tejto úrovni už z túžob nezostalo nič pôvodného, nie sú už kvalitatívne odlišné od túžob neslobodných národov. Zostane len jediná ambícia, ktorá sa striedavo stretáva, vo vzťahu k moci, s opačnou ambíciou, vytvárajúc rôzne, často krát aj opačné výsledky, a tento protiklad je relatívny: presne ako túžba slobodného národa (ktorý nechce byť utláčaný) je základom jeho boja za ambíciu, rovnako aj boj za opačnú ambíciu (za odopretie slobody) je podmienkou jej udržania (pretože oslabuje opačnú ambíciu, ktorá je oveľa nebezpečnejšia, lebo je ambíciou mocných).

Teraz sa môžeme pristaviť pri spoločnom aspekte oboch kapitol, ktorý však tiež nadobúda protikladné hodnoty: je to vojna. Zatiaľ čo v 4. kapitole vojna je výrazom moci Ríma, ktorý zároveň vyjadri svoju slobodu (plebejci idú do vojny, až keď dosiahnu uznanie väčších práv v republike), v 37. kapitole vojna je výsledkom prepojenia ambícia – nespokojnosť - nepriateľstvo, a teda výsledkom úpadku republikánskej slobody. Machiavelli najprv rozpráva o vojne ako o vojne civilnej a potom pokračuje v rozprávaní o vojne medzi štátmi. Vonkajšia vojna nie je nič iné len rozšírenie vnútornej vojny, ktorá v podstate nie je ozajstnou občianskou vojnou, ale reťazou rozbrojov iniciovaných plebejcami, brániacich sa pred ambíciou senátorov, čím získavajú väčšiu slobodu. To znamená, že pre Machiavelliho vojna medzi štátmi, v rôznych formách, niekedy aj opačných, vyjadruje vždy konflikty, ktoré zmietajú každým štátom. Štát ich môže len zhromaždiť a ovládnuť, ale nemôže ich zmazať.

3.1 Žoldnierske vojská

Bitka Karola VIII. s talianskymi kniežatstvami a pápežom pri Fornovo v roku 1495 bola prvou bitkou v dnešnom chápaní vojny. Dovtedy boli bitky rytierske, teda tie, v ktorých

zomrelo menej ľudí. Námezdné družiny vyhovovali ekonomike talianskych rozkvitajúcich miest, pretože bolo lacnejšie ich najat' ako povolať činné obyvateľstvo. Taliansko nemalo ústrednú správu, preto každé mesto rástlo v stálom boji, a teda potreba vojsk bola veľká. Vojska Karola VIII. v roku 1494 však upozornila, že centralizované monarchie, ktoré sú politicky zaostalejšími modelom štátu ako demokracia Florentskej republiky a možno aj iných talianskych štátov, ukončia dlhoročné zápasy medzi spoločenskými triedami v talianskych štátoch a obrátia ich na márnosť. Demokracia Florentskej republiky bola bližšia buržoáznemu štátu, nakoľko politické ambície sú tam v ustavičnom varení a plodia politiku ako spôsob života štátu. Námezdné vojská nestačili zabrániť hrozbe pohltienia malých štátov, a najmä Florencie, lebo sa správali remeselne, nenasadzovali životy.

„Žoldnierske a pomocné vojsko je zbytočné a nebezpečné, a kto zakladá silu a bezpečnosť štátu na žoldnieroch, nikdy nedosiahne svoj cieľ. Žoldnieri sú totiž nejednotní, ctižiadostiví, bez disciplíny, nespoľahliví, smelo sa púšťajú do spojencov a zbabelo utekajú pred nepriateľmi, nemajú bázeň Božiu ani dôveru ľudí, útok s nimi znamená porážku, v mieri svoje knieža zdierajú tak ako vo vojne nepriatelia“.
(Machiavelli, 2009b, s.67)

Vo Francúzsku vznikol v roku 1439 vojenský zákon, ktorý dovoľoval vyrubovať dane na držanie vojska len kráľovi. V dôsledku toho získalo Francúzsko vlastné vojsko, zanikla doba námezdných družín. Aj drahé delostrelectvo sa lepšie zavádzalo vo veľkom národnom vojsku ako v nájomných.

Cez prerušenie storočnej vojny v rokoch 1337 – 1453 prichádzali do Talianska vojenské družiny bojujúce vo Francúzsku. Miláno a Benátky časom uzatvárali trvalé zmluvy s kondotiermi, nestriedali ich po polrokoch alebo od bitky k bitke. Florencia na to nemala peniaze. V šestnástom storočí sa remeslo kondotierov natoľko ustálilo, že boli mecénmi umenia, lebo to im dávalo úctu. Kým Francúzsko malo svoje štátne vojsko, v Taliansku sa ustálil nájomný zvyk natoľko, že hlavným zdrojom malých štátov bol práve príjem z nájmu vojsk.

Machiavelliho postoj k žoldnierskym vojskám ovplyvnila dohoda medzi Florenciou a Ľudovítom XII., v ktorej Florencia chcela získať Pisu. V dohode sa Florent'ania zaviazali pomôcť kráľovi tak, že zaplatia päťtisíc švajčiarskych pešiakov. Kráľ však dohodu nesplnil, florentské peniaze využil na vyplienenie Bologne a zajal florentského komisára.

Machiavelli ako tajomník Desiatich a zástupca úradu, ktoré malo na starosti vojenstvo, bol vyslaný k francúzskemu kráľovi. Tu odpozoroval, ako funguje dobre zorganizovaný francúzsky štát, pochopil, prečo francúzsky kráľ opovrhuje Florentskou republikou. Dôvod spočíval v tom, že Florencia nemala vlastné vojsko, nechcela platiť žoldnierske a teda si nevedela obhájiť svoje postavenie republiky. Machiavelli pochopil, že nastáva obdobie veľkých štátov s vlastnými vojskami, v ktorých bude tkvieť ich sila.

Svoju predstavu o vytvorení vlastného vojska, podporil Machiavelli v roku 1507 počas cesty do Švajčiarska a Nemecka. Nemecko bolo vyzbrojené vlastným vycvičeným vojskom. Veľká rada v roku 1506 za podpory kardinála Francesca Soderiniho a jeho brata gonfaloniera Piera Soderiniho zriadila ministerstvo obrany, na čele ktorého postavila Machiavelliho, ktorý vypracoval úplné vojenské poriadky, ktoré boli uvedené aj do života v úplnosti. Machiavelli bol tak presvedčený s veľkým projektom, že sám chodil po vidieku a zapisoval odvedencov. Vznikol nový úrad "*Deviatich vojny*", v modernom zmysle išlo o ministerstvo obrany, ktoré malo vlastný rozpočet a hlavne malo trestnú právomoc k vojenským priestupkom až po trest smrti. Vrcholom Machiavelliho predstavy bola predovšetkým disciplína, lebo bez nej niet vojska. Reálnym úspechom vlastného vojska bolo, že v roku 1509 v počte dvadsaťtisíc vojakov dobylo Pisu bez boja. Všetci Machiavelliho chválili.

Machiavelli spracoval elaborát *Provvisione per la istituzione delle milizie proprie*, ktorý bol opatrením na založenie vlastného vojska. Toto opatrenie sa neskôr stalo zákonom. Vznikol nový štátny úrad, ktorý mal všetky právomoci týkajúce sa vojska. Na smrť mohli odsúdiť vedúceho skupiny, ktorý zbehol v čase vojny, toho, kto zhromažďí skupinu mužov s brannou povinnosťou pre vlastné stranické potreby. Prísne mali byť trestané nadávky a hry. Väzením mali byť trestaní absentéri na cvičeniach. Machiavelli si získal uznanie kardinála Soderiniho a bol Radou deviatich zvolený za kancelára.

Vo *Vojenskom remesle* hovorí o verbovaní do vojska, o výstroji, výzbroji, výcviku, opevneniach, táboriskách, o vojenských predpisoch, o stratégii a taktike boja, ale najmä o prednostiach vlastného vojska pred námezdným. Ide aj o etické stránky vojakovej osobnosti, lebo v neprofesionálnom vojakovi asi zaznieva láska k vlasti. Cieľ je politický, stoj čo stoj ozbrojiť poddaných. Machiavelli sa nazdáva, že vlastné vojsko by bolo spásou Florencie alebo aj Talianska. Nechcel pripustiť, že ráz vojska je daný politickými pomermi.

V diele Vojenské remeslo je skrytá nepotlačená vôľa po neprofesionálnom vojenstve, lebo to je kýženým základom z medzinárodného hľadiska nevyhnutného zvratu talianskej sociálnej psychológie. Machiavelli nástojčivo tvrdí o škodlivosti nájomných či profesionálnych vojsk, o ničomnosti kondotierov, o potrebe prevahy pechoty nad jazdou vo vojsku, len preto, že vo vytvorení štátneho neplateného vojska vidí nástroj zmeny florentskej aj talianskej sociálnej psychológie.

Machiavelliho vojenskú utópiu možno označiť za zúfalo zanovitú, lebo florentskí mešťania sa zaujímali len o podnikanie a jediná forma ich politiky bolo ich skupinárstvo. Ani obyvatelia florentského vidieka nemali prečo milovať vlasť, lebo Florent'ania ich utláčali a nechránili. Skrátka, prelom pätnásteho a šestnásteho storočia nezodpovedal svojim sociálnym cítením florentskej alebo talianskej mentalite z trinásteho storočia, keď ešte žili verejné cnosti. Machiavelli si uvedomuje nezhodu svojho vojenského projektu založeného na láske k vlasti a na budovaní lásky k verejnému záujmu so spoločenským cítením doby, uvedomuje si veľmi jasne neblahé dôsledky dobovej mentality Florent'anov v oblasti ekonomiky, bezpečnosti, vojenskej a vonkajšej politiky. Ako keby bol písal svoje dielo pre ideálneho občana preneseného z trinásteho storočia do začiatku šestnásteho.

Vráťme sa k žoldnierskym vojskám, ktoré boli cieľom Machiavelliho kritiky. Nešťastím žoldnierskych vojsk môžeme považovať neschopného veliteľa, ktorý bude vždy myslieť na vlastnú moc, čím zničí aj vlastného pána. Nie všetci, ktorí majú v rukách zbrane sa môžu takto správať. Zbraň totiž môžu mať v rukách len knieža alebo republika. Knieža ako veliteľ musí vykonávať svoju povinnosť osobne a republika musí velením poveriť svojich občanov. Veľké pokroky dosahujú len tie kniežatstvá a republiky, ktoré majú vlastné vojská, tie žoldnierske robia iba škody. Prenajímatelia nájomných družín sa vyhýbali stále viac krvipreliatiam. Velitelia uzatvárali medzi sebou dohody, že sa v boji nebudú zabíjať, nepodnikali nočné nájazdy proti opevneným mestám. Toto všetko umožňoval ich vojenský poriadok, ktorý využívali a priviedli Taliansko do stavu zotročenia. Všetci bili na poplach a Machiavelli svojimi spismi najviac. Florentské vojenské pomery predstavil ako talianske, hoci Florencia zaostávala za ostatnými štátmi, záporne sa vyjadroval o žoldnierskych vojskách a zaoberal sa myšlienkou vytvorenia "vlastného vojska" podľa antického rímskeho vzoru.

Rimania postupovali k získaniu svojej vlády nad svetom obozretne, vždy prichádzali s novou taktikou, ktorá sa líšila od tej predchádzajúcej. „Pri dobýjaní a obrane dobytého teda treba mať na pamäti čo najväčšiu úspornosť a verejný osôh každého činu. Kto chce

dosiahnuť oboje, musí sa držať hlavnej rímskej zásady vedenia vojen, ktorú Galovia označujú ako zásadu krátkej a mohutnej vojny.“ (Machiavelli, 2009c, s.171) Len vďaka obrovskému vojsku boli Rimania schopní zložiť mnohé vojny za mimoriadne krátky čas. Ďalšia zásada Rimánov spočívala v okamžitom protiútokovi voči nepriateľovi. Nepriateľ po porážke začal rokovať v záujme nezničenia hospodárstva, a tak si Rimania ako korisť zaberali len časť ich pozemkov. Tieto pozemky zverili rímskym kolonistom, ktorí zároveň strážili rímske hranice. Rimania vyťažili zo svojich bitiek bezpečnosť, silu aj osoh. Postupne získali u nepriateľa rešpekt a zároveň im rástla dôvera v ich vlastných silách. Korisť z vojen bola veľká, vďaka čomu neboli vojenské výpravy hradené z daní. Rím na vojnách zbohatol oproti iným kráľovstvám a republikám, ktoré naopak chudobneli. „Rimania sa týmto spôsobom stávali čoraz bohatšími a mocnejšími. Vďačili za to svojej zásade krátkej vojny a svojej schopnosti unaviť nepriateľa mnohonásobnými zdrvujúcimi porážkami, nájazdmi a dohodami uzatváranými za výhodných podmienok“. (Machiavelli, 2009d, s.172)

3.2 Žaloby ako základ slobody štátu

K udržaniu slobody v štáte rímskeho mesta bola potrebná právomoc daná strážcom slobody voči tým, ktorí sa prehrešia proti slobode štátu. Takýto úrad prináša poriadok v štáte, ľudia zo strachu pred obžalobou sa nepokúšajú o žiadne trestné činy proti štátu, a ak predsa, potom sú potrestaní. Verejná žaloba prináša však aj iný osoh pre štát. Umožní vyburit' nenávisť občanov, nech je určená proti komukoľvek.

„Keď sa totiž občianska nenávisť nemôže vyburit' riadnym spôsobom, uchýľuje sa k mimoriadnym postupom, ktoré vedú ku skaze štátu. Ničím preto nemožno dosiahnuť stálosť a pevnosť štátu lepšie ako takým jeho vnútorným usporiadaním, ktoré umožní zákonom upravenou cestou vyburit' sa náladám, ktoré zmietajú štátom“. (Machiavelli, 2009e, s.57)

Pri uplatňovaní riadnych prostriedkov v štáte, nevznikne nikdy nepokoj, aj keby sa stala krivda občanovi. Za takýmto rozhodnutím nestoja súkromné sily alebo cudzinci ale dosiahnutie spravodlivosti sa vykonáva verejnými silami a predpismi, ktoré majú svoje pravidlá a nedajú sa zviest' k ničomu, čo by mohlo zničiť štát. Ak by teda došlo ku stretu dvoch nepriateľských strán, mohol by ísť o spor chápaný urážkou jednej súkromnej strany druhou, urážka by bola vyvolala strach, ktorý plodí potrebu obrany, na obranu je potrebné

mať prívržencov a tí vytvárajú súperiace strany, ktoré môžu byť záhubou miest. Vďaka tomu, že o poriadok a usporiadanie štátu vo verejných veciach sa stará človek s právomocou, predchádza všetkým následkom, ktoré by mohli ohroziť štát.

Ak je štát nútený povolať cudzie vojská, dôvod je najskôr v zlých zákonoch, pretože chýba taký, ktorí by umožnil ľuďom vyjadriť svoju zlosť bez toho, aby museli prijať mimoriadne opatrenia. Tento nedostatok je možné vyriešiť ustanovením veľkého počtu sudcov s právom vznášať žaloby s oprávnenou autoritou. V Ríme sa tento systém ujal tak, že počas mnohých sporov medzi ľuďmi a senátom, žiadna zo sporných strán neuvažovala o zapojenie vonkajších síl. „Prostriedok na presadenie svojich záujmov mali doma. Nepotrebovali poň chodiť von“.(Machiavelli, 2010f, s.59)

3.3 Založenie štátu jednotlivcom

Záväzným pravidlom Ríma sa stala zásada, že ak nie je zakladateľ štátu jediný človek, temer nikdy sa mu nepodarí nastoliť poriadok hneď pri jeho vzniku. Je nevyhnutné, aby sa stal zákonodarcom jeden človek. Zakladateľ, ktorý má konať v prospech štátu, a nie pre vlastnú moc, zároveň musí dosiahnuť vlastnú právomoc.

„Odsudzovať treba totiž takého násilníka, ktorý chce ničieť, a nie takého, ktorý chce naprávať. Musí mať však toľko obozretnosti a statočnosti, aby nadobudnutú právomoc neprenechal ako dedičné právo svojmu nástupcovi. Mnohí na jednej strane nie sú vhodní ako zakladatelia, lebo rozličnosť názorov im bráni poznať osoh takého podujatia, no na druhej strane sú vhodní ako udržiavatelia, lebo ak už osoh spoznali, vďaka svojmu veľkému počtu nikdy nedôjdu k spoločnému rozhodnutiu vzdať sa založeného“.(Machiavelli, 2010g, s.63)

4 POLITIKA AKO VOJNA

Ako už bolo spomenuté Machiavelli nerozmýšľa o politickom zriadení ako o neutralizácii konfliktu, ale ako o jeho čiastočnom a prechodnom usporiadaní. Prechod medzi politikou a vojnou je obsiahnutý a vysvetlený v tomto postoji: ústrednou témou Machiavelliho sveta je všadeprítomnosť konfliktu. Táto všadeprítomnosť je pozadie, na ktorom sa profilujú politické zoskupenia ako formy schopné vstrebať konflikt, a tým posilniť vlastnú vitalitu, alebo naopak, nechať sa ním pohltiť a zaniknúť. Vďaka tomuto prechodu medzi vnútornou a vonkajšou dimenziou štátu je Machiavelli nezmieriteľný s konceptom modernej zvrchovanosti a oprávnenej moci. Vzťah medzi vojnou a politikou, sa pre neho nikdy nestane výlučnou otázkou medzinárodnej politiky, a práve pre tento motív sa vojna, vo všetkých svojich formách vrátane občianskej, stáva oprávneným momentom politického boja. U Machiavelliho politika a vojna sú prepletené v neoddeliteľnom celku, ktorý nadobúda formu, smer a prevahu iba za konkrétnych okolností.

Treba najprv upresniť jednu vec. Tento postoj, ktorý sme našli v Úvahách, je pre Machiavelliho teoretický výdobytok, zásadný posun jeho politickej teórie, výsledok náročnej a dramatickej cesty, ktorá obsahuje veľkú časť jeho myslenia z rokov 1498 až 1513. Machiavelli prekvapujúcim spôsobom sformuloval teóriu o vzťahu vojna - politika. Túto teóriu nájdeme jasne sformulovanú v mimoriadnom texte, z marca roku 1503, ktorý má titul *Parole da dirle sopra la provvisione del danaio, facto un poco di proemio et di scusa*. Aby sme ho mohli zaradiť do kontextu udalostí tohto obdobia, musíme si pripomenúť dve dôležité udalosti: 22. septembra 1502 Piero Soderini bol zvolený za "gonfaloniere a vita" della Repubblica di Firenze a Machiavelli sa práve vrátil do Florencie z vyslanectva v Imole u Cesara Borgiu. Pozrime sa bližšie na tieto dve okolnosti. Funkcia "gonfaloniere della repubblica" zodpovedá viac menej funkcii premiéra. Problém bol ale v tom, že kandidát v tejto funkcii sa menil každé dva mesiace. Toto opatrenie, ktoré nedovoľovalo súvislejšie uchopenie moci, bolo reakciou na skúsenosť s rodinou de' Medici. Ale počnúc novembrom 1499 vo Florencii začína obdobie politicko-vojenského napätia, pretože Cesare Borgia zahajuje vojenské ťaženie do stredného Talianska (Piombino, Urbino, Arezzo, Perugia), snažiac sa postupne obkľúčiť Florenciu, a tým ju dostať pod svoj politický vplyv a postupne ju pričleniť k svojmu štátu. Za týchto okolností sa menenie kandidátov vo funkcii gonfaloniere stáva veľkým nebezpečenstvom pre

zachovanie republiky. Machiavelli, ktorý je tajomníkom v “Seconda Cancellaria“, a tým aj zodpovedný za zahraničnú politiku a vojnu, je priamo zodpovedný aj za tento prípad. Púšťa sa do zmien v ústave, ktoré by mali zabezpečiť schopnosť Florencie primerane reagovať na aktuálne politické dianie a zachrániť ju pred skazou. Jedná sa o ústavnú zmenu, ktorá by mala zabezpečiť menovanie doživotného gonfaloniera, a teda aj nevyhnutnú súvislosť vládnutia, potrebnú čeliť tejto kritickej situácii.

Doživotným gonfalonierom sa 22.septembra 1502 stáva Piero Soderini, ktorý je členom dôležitej florentskej rodiny. Je to úprimná osobnosť, demokrat zo strany ľudu, nie je členom žiadnej strany a je veľmi blízky Machiavellimu, ktorý sa stane jeho pravou rukou. V každom prípade táto zmena neprináša očakávaný efekt, čo je jasné hneď na začiatku, keď vo februári a marci 1503 až sedem rôznych Soderiniho návrhov zameraných na zvýšenie daní (aby sa nazbierali peniaze potrebné na posilnenie vojska) bolo zamietnutých.

Le parole da dirle sopra la provvisione del danaio vznikli práve v tejto bezvýhodiskovej situácii, ktorú zapríčinila krátkozrakosť vedúcej triedy vo Florencii, ktorá odmietala financovať “verejnú” a tým ohrozovala samotnú existenciu republiky. Rukopis, je prejav napísaný Machiavellim pre niekoho, kto ho mal predniesť pred najvyššou radou, možno pre samotného Soderiniho. Machiavelli tu zhrňuje všetko to, čo sa do tejto chvíle naučil zo svojej politicko - diplomatickej skúsenosti.

Premenlivá šťastena, život a smrť politických zriadení závisia od výskytu, respektívne nedostatku, zbraní a opatrnosti. Toto je všeobecný a nemenný zákon politiky, ktorý sa týka všetkých režimov bez rozdielu: silné vojsko a schopnosť vládnuť sú dva základné piliere, na ktorých stavia ktorýkoľvek štát. Toto je presvedčenie, o ktorom Machiavelli viac nepochybuje. V kapitole XII v Kniežati hovorí: „Najhlavnejšími zložkami základov všetkých druhov štátov, to znamená starých, nových i zmiešaných, sú dobré zákony a dobré vojsko“. (2009f, s.67) V kapitole XI prvej knihy v Úvahách Machiavelli tvrdí, že politické zriadenie potrebuje zbrane a náboženstvo, aby sa udržalo jednotné. Myslí tým občianske náboženstvo Rimanov, teda opatrnú vládu mnohých zo strany senátu, ktorá tvorí základ zriadenia. Opatrnosť, rozum, zákony, náboženstvo sú charakteristiky, ktoré vyjadrujú mieru schopnosti vládnucej triedy vládnuť.(2010h, s.69) A práve táto schopnosť, podľa Machiavelliho tragicky chýba Florent’anom, čo vyjadril v spise *Parole da dirle*.

4.1 “FEDE“

“Fede“ tu znamená vernosť a “sudditi“ sú obyvatelia vidieka a podriadených miest, pozbavení politických práv, ktorí sa vzbúrili pri prvej príležitosti (Arezzo, Valdichiana), ktorá sa im ponúkla pri tiahnutí oddielov Borgiových vojsk Vitellozza Vitelliho. Je tu teda problém konsenzu: nemôže sa vyžadovať vernosť a lojalnosť, ak sa na oplátku neponúkne dobrá vláda a politické práva. Ak sa tak nestane, podkope sa tým jeden zo základných pilierov štátu.

Potreba dobrej vlády vychádza z potreby brániť štát. Ak chýba dobrá vláda, chýba aj vernosť, a tým pádom je štát vystavený komukoľvek, kto ho chce napadnúť. Je tu teda logická priorita vojny pred politikou, čo znamená, že vojna určuje “dobré“ formy politiky.

Vraciame sa k pojmu “fede“: vernosť ako dohoda medzi obyvateľmi, obyvateľmi a vládcom, vernosť ako dohoda medzi štátmi. Je to jedna reťaz, kde vojenská moc podmieňuje a oprávňuje vynútenú moc zákona. Vládca garantuje vernosť dohodám vo vnútri štátu, vernosť obyvateľom štátu a vernosť dohodám medzi ostatnými štátmi tým, že je neustále pripravený viesť vojnu. Politika odhalí vo svojich koreňoch vojnu ako nepopierateľný základ štátu, bez ktorého politika nie je možná. Len až si štáty uvedomia túto základnú vec, bude možné “priateľstvo“ medzi nimi, keďže priateľstvo je možné len medzi seberovnými, a naopak, ak bude chýbať táto základná vec, všetky ostatné štáty budú považované za “nepriateľov“.

Treba ale upresniť, že v tomto období (v roku 1503) pripadá politika Machiavellimu ako forma vojny. Netvrdíme však, že politika vymizne, aby nechala priestor len samotnej vojne. Medzi “zákonmi“ a “vojnou“ je predsa stále vzťah: pripravenosť na vojnu je jediný spôsob ako dať platnosť dohodám, a ako stanoviť podmienky priateľstva. To znamená, že je založený na vojne, rovnako ako priateľstvo je založené na rovnosti, a na poli medzinárodnej politiky. Jediná možná rovnosť je rovnosť vojenskej sily štátov. Teda mier, dohody a politika majú svoje opodstatnenie, svoju sféru bytia, ale sú mysliteľné len vtedy, ak sú odvodené od vojny ako od ich podmienky existencie.

Machiavelliho perspektíva, ktorú si tu osvojil, môže byť jednoducho vysvetlená prihliadnuc na špecifickú povahu textu *Le parole da dirle*, ktorým sa snažil presvedčiť občanov o nutnosti novej dane, ktorá bola potrebná na ozbrojenie republiky. Vychádza z kontextu, v ktorom reálne a aktuálne, všetky hraničiace štáty boli pre Florenciu nepriateľmi, z kontextu charakterizovaného permanentným stavom vojny. Tieto tvrdenia,

také konečné a všeobecné, by mohli nájsť vysvetlenie ako jednoduchý opis a zovšeobecnenie situácie v Taliansku tej doby. Bolo spoľahlivo zaznamenané, že Machiavelli zvyčajne nerád opúšťal svoje miesto verného predstaviteľa a tlmočníka vlády, ktorej bol súčasťou. Pripomeňme, že Niccolò bol tajomníkom v “Seconda Cancelleria“, ktorá sa zaoberala zahraničnou politikou a vojnou. V tomto prípade *Le parole da dirle* je výborným príkladom: uhol pohľadu, ktorý prechádza celou teóriou a nasledovná politická analýza, je rovnaká ako zastáva vláda – štát na pôde medzinárodnej politiky. Štát je predmetom analýzy a je jedno o akýkoľvek štát sa jedná. Logika, ktorá diktuje poradie teoretických a politických priorít, je logika prežitia. Prežitia akéhokoľvek štátu, ktorý nie je definovaný na základe jeho schopnosti byť slobodnou organizáciou svojich občanov, ale je definovaný výlučne ako centrum, v ktorom sa sústreďuje moc, ktoré má legitímny monopol na násilie, teda schopnosť vytvoriť bezpečný priestor vo vnútri štátu ako aj priestor pre vznik potenciálnej vojny voči vonkajšiemu svetu.

Le parole da dirle je len jedným z príkladov, ktorý je mimoriadne výrazný. Keď len prebehneme tituly niektorých menších diel, venovaných niekoľkým prípadom rebélie miest a teritórií pod správou Florencie – *Discorso sopra Pisa* (máj-jún 1499), *De rebus pistoriensibus*(marec 1502), *Del modo di trattare i popoli della Valdichiana ribellati*(júl-august 1503), *Provvedimenti per la riconquista di Pisa* (marec 1509) – skonštatujeme, že v období pôsobenia v aktívnych službách, Machiavelli sa zameriaval hlavne na zahraničnú politiku a vojnu.

5 VOJNA AKO POLITIKA

Po roku 1513, keď bol Machiavelli nútený odísť na odpočinok a dopísať *De principatibus*, sa ohlasuje v jeho myšlienkach zmena perspektívy, ktorá už nedáva do centra záujmu vojnu, teda štát ako zastrešenie moci a zahraničnej politiky. V popredí stojí štát ako slobodná štruktúra a vnútorná politika štátu ako výkon na dosiahnutie slobody. A predsa, tak ako sme už mali možnosť vidieť, neodvrátil sa jednoducho od predchádzajúcej perspektívy, ale ju znovu preformuloval v rámci tej novej. Ak v minulosti štát bol všeobecne charakterizovaný ako výkon moci, teraz sa otázka posúva, a je nasmerovaná na povahu tejto moci, teda na kvalitatívne rozdiely v koncepcii politiky.

Tento posun nadobúda v Kniežati presne definovanú formu. Touto formou je rozštiepenie predstavené kapitolou VI, počnúc ktorou sa začínajú rozoberať “úplne nové kniežatstvá”. Predchádzajúce kapitoly, až na prvú obsahujúcu klasifikáciu, formujú homogénny celok charakterizovaný spoločným videním štátu, teda politiky ako vojny. Rozdiel medzi kapitolami II-V, VI a tými ďalšími je nasledovný: zatiaľ, čo prvé kapitoly pojednávajú o politike ako o forme výkonu moci, ktorá tu už existuje, je ustanovená a snaží sa o svoje zachovanie v boji proti ďalším ustanoveným mociam, ďalšie kapitoly presúvajú svoj záujem na procesy zamerané na vytváranie moci, zaoberajúc sa otázkou zakladania štátu a dávajúc do centra pozornosti elementy odlišujúce dobré a zlé zakladanie štátu, čiže kvalitatívne rozoberajú koncepciu politiky.

V prvej časti Kniežat'a tak nájdeme celú predošlú skúsenosť Machiavelliho ako tajomníka: štát je tu prezentovaný predovšetkým ako organizmus schopný viesť vojnu, aby sa vedel brániť pred agresormi, alebo aby dobýjal nové územia. Neberie do úvahy mocenské vzťahy v jeho vnútri a dominuje tu perspektíva medzinárodnej politiky. Prvých päť kapitol Kniežat'a tu formuje istý druh pojednávania, v ktorom sa zaoberá možnosťami pôsobenia moci ako vyjadrenia “daných” mocenských vzťahov a nie ako vyjadrenia “definície” mocenských vzťahov. A vzhľadom k tomu, že subjektom je štát, nám vychádza, že tento subjekt je neutrálny, lebo štát má za cieľ sám seba, svoje sebazachovanie. Sociálna dynamika (teda politika ako konflikt foriem a protichodných záujmov), z pohľadu štátu ako subjektu, existuje, a má negatívny či pozitívny význam, len ako niečo, čo napomáha alebo zabraňuje tomuto sebazachovaniu.

Moc môže byť ustanovená na základe rôznych mocenských vzťahov – môže to byť republika alebo kniežatstvo, aristokracia alebo ľudový štát, kniežatstvo založené na ľude

alebo na mocných, a iné. Je jedno o aké zriadenie sa jedná. Dôležitý je spôsob, akým tieto rôzne formy zriadenia, a tým aj rôzne politické skutočnosti, ktoré vyjadrujú, sú užitočné alebo škodlivé pre štát, čiže pre spôsob, akým štát bojuje za svoju existenciu. Napríklad republika je hodnotená výlučne z pohľadu rozdielnej odolnosti, ktorá je protikladná s kniežatstvom (kap.V). V inej časti je meraný stupeň stability moci, stupňom pasivity poddaných (kap.IV) a nakoniec (kap.III a V) Rímska republika je hodnotená len pre svoju vojenskú silu a pre opatrnosť svojich správcov bez toho, aby bola spomenutá vitalita občianskeho zriadenia, teda sloboda, ako presný indikátor moci tohto štátu (čo sa však stane v Úvahách).

Očividne ťažkosti budú veľké v prípade zmiešaných štátov (kapitola III), ešte väčšie v prípade, ak podmanené štáty neboli vedené ako monarchia (kapitola IV), ale ako republika (kapitola V) a vrcholom budú štáty úplne nové, a teda dvojako nové – nové knieža a nový štát (kapitola VI). Najväčšie ťažkosti budú mať úplne nové štáty, ktoré vzniknú nie zásluhou kniežaťa a toho, čo prináša so sebou (cnosť a vlastné zbrane), ale zásluhou vonkajšieho zásahu, šťasteny alebo zbraní iných (kapitola VII).

Od kapitoly II až po kapitolu VII môžeme sledovať istý vývoj, ktorého kritériom je postupné vymiznutie akéhokoľvek objektívneho vzťahu medzi novou a starou situáciou: zmiešané štáty majú pevnejší základ ako tie úplne nové, ktoré vznikli iba z cnosti, tie ho majú zas pevnejší ako štáty čo vznikli len vďaka šťastene. Prechod kapitolami II až VII je teda istý vývoj, prechod z jednej formy na druhú, či dokonca obrátenie kritérií, analýzy a posudzovania.

Tento obrat nastáva, keď Machiavelli v kapitole VI nastoluje tému zakladania úplne nových kniežatstiev. Pozorujeme tu opačnú perspektívu. V predchádzajúcich kapitolách zmeny znamenali chaos, keďže odporovali jedinej novej logike, čo najdlhšiemu možnému trvaniu štátu, a preto aj politika bola podriadená stratégii prežitia štátu. Odtiaľ bude miestom pre politiku práve zmena. Miestom, kde sa vytvára poriadok, pretože tento už nie je viac spájaný s pretrvávaním štátu, ale s vytváraním nového štátu. Táto zmena perspektívy môže nastať u Machiavelliho v dvoch častiach, venujúc pozornosť novým kniežatstvám. Novým štátom, to znamená, úplne novým štátnym zriadeniam, ktoré sú založené občanom, ktorý získa hodnosť kniežaťa spolu so založením samotného kniežatstva.

Vidíme, že zmena (mutazione) nie je viac všeobecne vnímaná ako niečo, čo ohrozuje daný poriadok. Profiluje sa tu naopak presný význam zmeny ako inovácie.

Politika sa stáva projektom niečoho nového. Inými slovami, neistota musí nájsť niečo, čo ju dokáže aspoň sčasti vyplniť. A týmto niečím je cnosť. Nemalo by nás teda prekvapiť, že tento pojem, vďaka ktorému je Machiavelli všeobecne známy, sa pred kapitolou VI objavuje len dvakrát (v kap. III a IV) v absolútne všeobecnej úlohe, a ktorý od kapitoly VI plní nezameniteľnú funkciu teoretického spojenia celej argumentácie. Až keď sa politika dostáva do vzťahu k inovácii, cnosť nadobúda úlohu, ktorá jej patrí.

Ale ak vezmeme do úvahy, akým spôsobom sa v texte, od kapitoly VI, vytvára vzťah medzi cnosťou a inováciou, musíme skonštatovať, že tento vzťah je nemysliteľný, ak nepridáme ďalší element: ľud, ktorý Machiavelli definuje, prechádzajúc medzi dvoma skutočnosťami – antickým Rómom a modernou Florenciou. Ide o tú časť populácie, ktorá nemá ani moc ani bohatstvo, ale je najpočetnejšia. Ak je politika inovatívny projekt, inovácia bude definovaná vo vzťahu k trvácnosti a táto trvácnosť bude závisieť od miery, akou sa kniežatá podarí zapojiť ľud do tohto podujatia. V kapitolách VI a VII sa postupne zaostruje na tento vzťah medzi inováciou a konsenzom a cnosť sa nám stále viac javí ako vzťah medzi kniežatám a ľuďmi, a nie ako osobná vlastnosť kniežatá. Občan, ktorý sa chce stať kniežatám a zároveň nepochádza zo starobylého rodu, môže dosiahnuť tento svoj cieľ, len ak ho jeho ľud uzná za vhodného. To však bude možné, len ak bude schopný vytvoriť nové zriadenie, ktoré bude mať ľud radšej ako to staré. V poslednej kapitole podľa Machiavelliho, knieža by mal byť ten, ktorý založí silnú moc schopnú zjednotiť Taliansko a oslobodiť ho spod nadvlády cudzincov: je to jasný znak toho, že inovácia je bezpodmienečne definovaná vo vzťahu k narastajúcemu významu slobody. Medzi inováciou a slobodou je teda úzky vzťah, rovnako ako medzi kniežatám a ľuďmi.

Vzťah medzi inováciou a konsenzom spája Machiavelli prechodom od veľkých zakladateľov štátov a zákonodarcov, mytických osobností (Romulus, Mojžiš, Kýros, Théseus) cez nových panovníkov (Jerone di Siracusa, Francesco Sforza), ktorí sa mohli opierať o cnosť a vlastné zbrane, až po Cesara Borgiu. Ten sa stal kniežatám vďaka šťastene a cudzím zbraniam. Stále viac sa zamieraval na riskantný charakter inovácie (vzhľadom k tomu, že nové knieža je vždy málo viazané na niektorú z foriem počiatočnej moci, ktorú má k dispozícii, a o ktorú sa môže opierať) a teda na potrebu si získať podporu ľudu.

Je tu teda štruktúrny vzťah medzi politikou, inováciou a slobodou. Toto je Machiavelliho autentický objav vzťahujúci sa na politiku. Ale keď už raz Machiavelli dosiahol tento pevný bod, vracia sa, na základe tohto nového pohľadu, k pojmu vojny.

„Knieža teda nesmie mať nijaký iný predmet záujmu, nesmie si vyvolať nijaké iné remeslo okrem vojny, vojenských poriadkov a vojenskej disciplíny“ (Machiavelli, 2009g, s.75) ale potom špecifikuje, že vojnou myslí súhrn aktivít a schopností, ktoré ho dávajú do vzťahu k ľudu. Vedenie vojny je schopnosť mať u svojho vojska skutočnú úlohu vo vedení a velení, to znamená získať si obdiv a rešpekt vlastných vojakov. Machiavelli odporúča odstúpiť od žoldnierskych vojsk a ozbrojiť sa vlastnými zbraňami. V druhom rade je potrebné poznať históriu, pretože knieža môže nadobudnúť vojenskú moc, len keď bude imitovať veľkých mužov histórie, a tým dosiahne chválu a slávu, ktorú si zaslúžili oni, získajúc týmto spôsobom konsenzus ľudu pre svoje skutky.

V tomto procese nového definovania pojmu vojny vychádzajúcej z politiky má dôležitú úlohu kapitola X, v ktorej je načrtnutá sila kniežatstiev. Machiavelli sa tu zameriava na spôsob, akým sa kniežatstvá stretávajú na medzinárodnej úrovni. Ich vzájomná moc sa ale meria na základe vitality politiky, ktorá zas závisí od vzťahu kniežat'a a ľudu: „rozháňny knieža by mal pri dostatku obživy a munície na obranu skôr či neskôr bez väčších ťažkostí ovládnuť myseľ svojich obliehaných občanov“. (Machiavelli, 2009h, s.64)

Tu sa dávajú prekvapujúco za príklad nie kniežatstvá, ale republiky, ktoré sa neboja žiadnej moci, ani tej, ktorú majú v susedstve. Tento mátiaci obrat je veľmi dôležitý, pretože vyzdvihuje do popredia ten fakt, že oproti kniežatstvu, aj keď veľmi pevnému, dobre zorganizovaná republika je každopádne oveľa pevnejšia. Inak povedané, obrat smerom k slobodným nemeckým mestám v kapitole venovanej moci kniežatstiev určuje nepriamo cieľ snahy o konsenzus ľudu zo strany kniežat'a: a to vytvoriť akúsi občiansku súdržnosť, lásku k vlasti, zmysel pre veci verejné, ktoré môže mať len republika tvorená slobodnými občanmi a nie poddanými. Machiavelli však vyjadruje aj ďalšiu pravdu:

„Kniežatá prevyšujú ľud vo vynášaní zákonov, pri utváraní podmienok občianskeho života, pri vyhlasovaní nových základných ustanovení štátu, ľud zasa vie oveľa lepšie zabezpečiť dodržiavanie existujúceho zákonného poriadku, čím nepochybne zväčšuje slávu zákonodarcov“. (2010i, s.147)

Jediný spôsob na reformu nesprávne riadenej republiky, je nájsť občana, ktorý by sa chcel stať kniežat'om a znovu ju vybudoval, a naopak, jediný spôsob, ktorý má kniežatstvo na udržanie sa aj po smrti zakladateľa, je stať sa republikou (tak ako Rím po niekoľkých panovníkoch). Náklonnosť ľudu ku kniežat'u má svoje presné hranice dané jeho poddanosťou. Spojenectvo medzi kniežat'om a ľuďom nebude môcť byť nikdy rovnocenné,

pretože v tom prípade by už knieža nebol panovníkom a ľud by nebol poddaný. Zostane neodstrániteľná časť násilia, a toto násilie je slabosťou kniežatstva oproti republike.

5.1 Ako spravovať kniežatstvá riadené vlastnými zákonmi

Štáty, žijúce slobodne pred ich dobytím je možné riadiť tromi spôsobmi: buď ich zničiť, presťahovať si tam sídlo alebo im nechať slobodu žiť ako doteraz, podľa vlastných zákonov. V tom prípade musia platiť povinné dane a sľúbiť spojenectvo dobyvateľovi. Bez spojenectva s dobyvateľom a jeho silou nemôže existovať vláda. Z toho vyplýva, že na udržanie si mesta zvyknutého žiť slobodne je najlepšie získať spojenectvo samotných občanov. „Kto sa stane pánom mesta zvyknutého žiť slobodne a nezvalá ho, môže čakať, že ono zvalí jeho. Také mesto sa totiž pri každej rebélii utieka k menu slobody a k svojim dávny m poriadkom, ktoré mu z pamäti nevedia vytrieť ani čas, ani benefíciá“. (Machiavelli, 2009i, s.45) Ľudia sa budú vždy utiekať k slobode a k starým poriadkom, na ktoré boli zvyknutí. Príkladom môže byť Pisa, ktorá bola dlhé roky pod vládou Florentánov, a predsa bojovala za svoju slobodu a samostatnosť.

Iný prípad je keď sú mestá zvyknuté žiť pod vládou kniežat'a. Sú zvyknuté poslúchať, ale po porážke dobyvateľom, nemajú svoje knieža.

„Na niekom spomedzi seba sa nedokážu uzhdnúť a slobodní žiť nevedia, takže sa chytajú pomaly zbrane a cudzie knieža si ich môže poľahky získať a urobiť si z nich svoju záštitu. V republikách je naproti tomu viac sebavedomia, viac nenávisti, väčšia túžba pomstiť sa. Spomienka na voľakedajšiu slobodu im nedá pokoj, takže najistejšie je zničiť ich alebo sa v nich usídlit“ (Machiavelli, 2009j, s.45)

5.2 O krutosti a láskavosti

Ak hovoríme o vlastnostiach dobrého kniežat'a, každé knieža by sa malo usilovať, aby bol považovaný za súcitného, a nie za krutého. Príkladom krutého panovníka bol Cesare Borgia, ktorý vďaka svojej krutosti zjednotil Romagnu, zaviedol pokoj a tým získal nápravu. „Ak krutosť kniežat'u pomáha udržať svojich poddaných vo svornosti a v oddanosti, nemá čo brať ohľady na biľag krutáňa“. (Machiavelli, 2009k, s.81) To znamená, že je bezpečnejšie byť obávaný ako milovaný, lebo ľudia sú zväčša nevďační

a ziskuchtiví. Človek je oddaný v prípade, že štát nepotrebuje žiadnu službu, a teda sa nič nevyžaduje. Ľudia získaní pomocou peňazí nedávajú záruku istoty a spoľahlivosti. Knieža, ktorý však vzbudzuje strach a obavu donúti človeka aby ho neopustil, čím si získa jeho oddanosť. Byť obávaným však neznamená byť nenávideným, a preto dobrý knieža by sa mal vyvarovať nenávisti, ak si už nemôže získať priazeň.

Krutosť sa však javí inak, keď knieža velí množstvu vojakov. Vtedy mu nesmie záležať na jeho krutosti, inak by si neudržal svoje vojsko. Spojenie cností s krutosťou dáva kniežaťu titul vodcu, ktorý svojou surovosťou vzbudzuje rešpekt u vlastného vojska a zároveň udržiava poriadok medzi vojakmi navzájom. „Otázku milovaného alebo obávaného kniežaťa uzatváram teda tým, že ľudia milujú, ako chcú sami, ale boja sa tak, ako chce knieža, a rozvážny knieža si musí zakladať na tom, čím vládne sám.“ (Machiavelli, 2009l, s.83)

Okrem vzbudzujúceho rešpektu, knieža by mal byť pokladaný za štedrého, čím si získa náklonnosť ľudu a nebude považovaný za lakomca. Svoju štedrosť vyjadrí tým, že ľuďom nebude siahať na majetky, nebude žiadať dane a dokáže viesť vojny a výpravy bez toho, aby oberal ľud.

„čím je knieža štedrejší, tým rýchlejšie sa zdroje jeho štedrosti strácajú a on chudobnie, začína byť opovrhnutiahodný alebo sa usiluje uniknúť biede, a tak sa stáva hrabivým a nenávideným. Keďže knieža sa musí zo všetkého najviac vystríhať opovrhnutia a nenávisti, a práve štedrosť mu k nim dopomáha, lepšie je dať sa pokladať za lakomca, ako bažiť za povestou štedrého človeka“. (Machiavelli, 2009m, s.80)

6 OTÁZKA HRANÍC

Kapitola X v Úvahách o prvej dekáde Tita Lívia uvádza:

„Knieža musí pred vstupom do vojny zvážiť vlastné sily a podľa toho sa zariadiť, lebo vojnu môže začať každý podľa vlastného uváženia, ale nikto ju nemôže skončiť, keď sám chce. Pri zvažovaní vlastných síl však knieža musí postupovať tak obozretne, aby sa neoklamal. A do sebaklamu upadne zakaždým, keď ich bude posudzovať podľa peňazí, výhodnosti miesta boja alebo zhovievavosti poddaných, a pritom mu bude chýbať vlastné vojsko. Spomínané veci môžu prispieť k posilneniu síl kniežaťa, ale nemôžu mu ich nahradiť, ak ich nemá, lebo bez verného vojska neznamenujú nič a nedá sa s nimi nič podniknúť. Peňazí by totiž bez verného vojska nemal nikdy dosť, výhodná poloha krajiny by mu bola nanič a vernosť a zhovievavosť poddaných majú svoju trvácnosť len vtedy, ak ich môže knieža obrániť“. (Machiavelli, 2010j, s.177g)

Tým, že má knieža „vlastné zbrane“ môže ľudový konsenzus posilniť moc ale nemôže ju nahradiť. Pri novom definovaní vojny, vychádzajúc z politiky, existuje teda hranica, ktorá spočíva v rozdieli medzi „vlastnými zbraňami“ a zhovievavosťou ľudu: zbrane kniežaťa zostanú oddelené od vzťahu s ľudom a vojenský element zostáva rozhodujúci v porovnaní s tým politickým. Ale táto hranica sa týka len kniežatstva. Vlastné zbrane tu nie sú nikdy, tak ako sme už spomínali, kompletne stotožnené s ľudom, pretože ak by sa jednalo o úplnú asimiláciu, mali by sme dočinenia s ozbrojeným ľudom, a teda s republikou, napríklad ako nemecké mestá alebo švajčiarska konfederácia či Rímska republika. Vo vzťahu medzi kniežaťom a ľudom zostane vždy časť násilia, ktorá je daná existenciou vojsk, verných kniežaťu (vo význame jeho „vlastné“ vojsko) a schopných ísť proti samotnému ľudu, ak je to potrebné.

Oproti tomu dobre zorganizovaná republika je charakterizovaná stotožnením ľudu a vojska. Podľa Machiavelliho je práve toto prostredie, kde je vojna kompletne asimilovaná v politike. Machiavelli argumentuje, že rozhodnutie viesť či neviest' vojnu nesmie byť učené mimo politiky v dobre zorganizovanej republike. Pripomeňme si vzťah medzi konfliktami vášní, konfliktami v politike a vojnou: rozpútanie expanzívnej teritoriálnej dynamiky vychádza z rozhodnutia, ktoré vyslovuje senát v Ríme. Ten umožňuje zapojenie sa ľudu do verejného života a toleruje konfliktnosť smerujúcu k

získaniu väčších práv. „Z toho vyplýva, že panovník musí tolerovať prípadné nezhody medzi ľudom a senátom ako zlo, ktoré je nevyhnutné na ceste za veľkosťou podobnou Rímu“. (Machiavelli, 2010k, s.57) Toto nasmerovanie viedlo Senát k objektívu, vytvoriť veľkú ríšu. Je to síce vojenský objektív, má ale priamu politickú dimenziu (vytvára väčšiu slobodu vo vnútri) a môže byť sledovaný len s vedomím, ktoré mali Rimania, že hranica spájajúca štát s vonkajším svetom nesmie byť labilná. A tak Rimania rozšírili svoje mesto o obyvateľov, ktorí sa stali spoluobyvatelia a nie poddaní. Tým udržali otvorený vzťah s vonkajškom, integrovali cudzincov a poskytli im práva podriadeným miest. Táto benevolentnosť nie je odmietnutím logiky moci, ale jeho politickou kvalifikáciou v spojení so slobodou. „Kto chce dosiahnuť, aby sa stalo mesto základom veľkej ríše, musí sa zo všetkých síl starať, aby v ňom žilo čo najviac obyvateľov, lebo malému mestu sa také dačo nikdy nepodarí“. (Machiavelli, 2010l, s.164)

Iná je ale logika v “*repubbliche della Magna*“. Machiavelli má na mysli územie rakúskych Álp, ktoré navštívil počas svojej misii u cisára Massimiliána. Tu nemajú v úmysle rozširovať svoje územie, brzdia individuálne ambície, žijú v nekonfliktnej komunitnej vnútornej štruktúre, prísne spravujú zákony, verejné či súkromné mravy miest, zakazujú rozpínanie sa a sústreďujú sa čisto len na obranu. Ale toto je prípad, daný historickými a geografickými podmienkami týchto miest, ktoré napriek tomu, že sa nerozpínajú, nie sú ani ohrozované inými mestami alebo národmi, ktoré sa rozhodli rozšíriť svoje teritórium.

Máme tak pred sebou dva odlišné modely vzťahu vnútorný/vonkajší a občan/cudzinec. Prvý je rímsky, v ktorom je občianstvo vymedzené príslušnosťou k štátu a nie teritóriom. Je teda pojmom politickým. Druhý je grécky, v ktorom je hranica v základe pevná a neprestupná, občan, ktorý je definovaný svojou národnosťou na určitom území. Grécky model (aj v tomto prípade napomáhaný geografickými podmienkami teritória – ostrovného a hornatého) má tendenciu jasne rozdeľovať priestor, vymedzovať stabilné hranice, ktoré na viac kopírujú prirodzenú geografickú líniu. Vďaka vytrvalému obrannému uzavretiu voči vonkajšiemu svetu, ktoré v tomto prípade zodpovedá striktnému zamrzeniu sociálneho konfliktu, si môže obyvateľstvo tohto kraja užívať ich života a slobody.

Časť Nemecka bola podriadená aj Rímskej ríši, tak ako aj Francúzsko a Španielsko. Po páde Západorímskej ríše sa všetky mestá vykúpili a nepodliehali žiadnemu kniežatstvu. „Počiatočný rozkvet ich priviedol časom k takému rozmachu, že sa nielen nevrátili pod

rakúske jarmo, ale sú dnes postrachom pre všetkých svojich susedov, a poznáme ich pod spoločným menom Švajčiari“. (Machiavelli, 2010m, s.202)

Model Ríma je teda pre Machiavelliho teoreticky nadradený a politicky výhodnejší ako ten reprezentovaný nemeckými mestami a gréckym modelom. Je teoreticky nadradený, pretože je jednoduchšie ho imitovať, keďže netreba spĺňať geografické podmienky, ktoré by ospravedlňovali jeho výnimočnosť. Skúsenosť Ríma je popretkávaná šťastnou a nekonečnými náhodnými udalosťami a v tom je jej znak reprezentatívnosti. Ale model Ríma je aj politicky výhodnejší, pretože je to príklad ako vojna môže byť znovu zahrnutá do politiky, čiže ako môže byť rozpínavá sila štátu chápaná ako funkcia stupňa slobody prítomného v politickom zriadení. „Sloboda vedie k rozmachu jednoducho preto, že mestá nevedie k veľkosti dobro jednotlivca, ale všeobecné blaho“. (Machiavelli, 2010n, s.160) Rimania vedeli preplieť vášne, politický boj a vojnu vo vzťahu nielen vo vnútornej politike ale aj v tej zahraničnej, preklenúť alternatívu medzi poriadkom a neporiadkom, násilím a zákonom, politikou ako vojnou.

6.1 Florentská republika

Cieľom Machiavelliho politickej vášne bolo presadiť verejnú vôľu tak, aby sa spoločenské veci vymanili náhode, šťastene.

Tento argument motivoval aj rímsku politiku. Florentská republika nebola schopná si udržať šťastenu, nakoľko Mediciovci boli v politickom spojení so všetkými kráľmi, cisárom s pápežom aj s Benátskou republikou.

V roku 1510 založil pápež spolu s Benátkami ligu proti francúzskemu kráľovi. Florencia sa ocitla v ohrození. Florencia však zostala verná francúzskemu kráľovi Ľudovítovi, za ktorým vyslala Machiavelliho. Žiadali od kráľa, aby dobyl Taliansko ale zároveň nepýtal od Florencie vojsko, čo by mohlo spôsobiť oslabenie mesta. Machiavelli dosiahol všetko čo žiadal. Išlo o jeho najúspešnejšiu misiu.

V roku 1512 porazila francúzska armáda pápežovo vojsko. Florent'ania zaviedli vedenie pechoty. Francúzsky spojenec však musel ustúpiť po nájazde najatých pápežských vojsk, a nechal Florenciu napospas pápežovým a španielskym vojskám neapolského vicekráľa. Promediciovská strana získala prevahu vo všetkých orgánov republiky. Po bitke so Španielmi, Florencia upadá. Mediciovci po opätovnom získaní moci zničili všetky občianske práva. Machiavelli bol pozbavený svojej funkcie a odsúdili ho do vyhnanstva.

Florentská republika padla, keďže nenašla odozvu v činoch vlasteneckého obyvateľstva, ktoré by cítilo výhodu demokratickej vlády.

Machiavelliho idea predstavovala vládu s prísne dodržiavanými zákonmi. Prikláňal sa k prepojeniu kniežatstva s republikou. Zastával gonfalonierov, ktorí presadzovali vládu jedného človeka. Význam štátu, predstavoval pre neho takú hodnotu, ktorú nie je možné porovnať so žiadnou inou hodnotou. Štát má právo využívať na svoje upevnenie všetky prostriedky. Ak by sa zmenilo štátne zriadenie, je nutné aj v novom štáte udržiavať všetky mechanizmy ako v tom predchádzajúcom.

ZÁVER

Môžeme skúsiť vyvodiť záver o postavení, ktoré zaujíma Machiavelliho teória vojny a vzťahu, ktorý ustanovil, medzi vojnou a politikou v kontexte západnej politickej filozofie. Bolo autorsky napísané, že Machiavelli ukončuje stredovekú tradíciu vojny pretože vojna podľa neho nepotrebuje byť zdôvodnená, teda aspoň nie viac ako politika: zaoberá sa skôr otázkou prostriedkov a spôsobov potrebných na vyhnanie vojny. Ale týmto spôsobom sa Machiavelli nepriamo vracia k aristotelovskej definícii vojny ako “prostriedku“ na dosiahnutie cieľa, porovnateľnej napríklad s lovom teda (podobne ako vojna) “umením dobývania“. Takže Machiavelli, podľa tejto interpretácie, štrumentalizuje znovu vojnu. Vojnu, ktorá v stredoveku bola vsadená do perspektívy histórie spásy, prípadne aj ako dobovačná, pre všeobecné blaho diktované pravým náboženstvom.

Ale treba sa posunúť na ďalšiu úroveň uvažovania a postaviť sa k otázke vzťahujúcej sa na povahu politiky v rôznych súvislostiach. Štrumentalizovanie vojny znamená, že jej bude odňatý autonómny význam, ktorý nadobudla ako jeden zo spôsobov na dosiahnutie “vykúpenia“ ľudstva, a práve tým ju prepojiť s politikou historicky danou. Aj v tomto prípade sa jedná o ideológiu: rovnako ako pri prepojení vojna - teológia, tak aj pri prepojení vojna – politika, ideológia, ktorou sú tieto spojenia prepletené, má dôležitú úlohu.

Politika sa tu musí ponímať vo svojom modernom význame, ako miesto, kde odôvodnenia a motivácie sa točia okolo materiálneho prežitia štátu, štátu ako princípu zrozumiteľnosti bytia. Inak povedané, Machiavelli uvádza obmedzenie každej vojny na vojnu obrannú. A pretože už nie je potrebné vojnu odôvodňovať, keďže sa stala primárnym fenoménom na úrovni existencie štátu, je plne asimilovaná politikou, vymykajúc sa každému pokusu definovať ju ako absolútnu a nezávislú od histórie, prevzatím na seba štatútu morálneho správania či náboženskej misie. Obmedzenie vojny ako prostriedku na získanie “majetku“ (a jediným reálne odôvodneným “majetkom“ v politike je prežitie, čiže obrana) ju odhaľuje vo svojej kompletnej absencii stabilného základu, odkazujúc na politiku, a teda na históriu, akúkoľvek diskusiu o jej povahe a smerovaní.

Renesančné politické prostredie, aj keď plne schopné podprieť logiku národného štátu ako jediného právneho subjektu celkom oprávneného k politickému konaniu, zachováva v niektorých prípadoch plynulosť vo vzťahu medzi vnútorným a vonkajším. Nie je vôbec

jasné, že štát, ktorý sa neopiera o vyčlenenie priestoru je mysliteľný, a práve toto je otázka, ktorou sa zaoberal Machiavelli.

Cesta, ktorou sa vydal pri hľadaní historicky akceptovateľného riešenia tejto otázky, je odvolanie sa na Rím s jeho valorizáciou prípustnosti, čiže na charakter republiky a na znovu nastolenie všetkých týchto otázok z pohľadu témy "rozporov". Rozpory sú rozšírením občianskej vojny vo vnútri Ríma, tak ako je vonkajšia vojna rozšírením slobody mimo Ríma. V tomto presnom význame Machiavelliho reinštrumentalizácia vojny neznamená jej podriadenie cieľom "smrteľného boha", ale koniec každého božstva, čiže akési posvätenie politiky, pretože celá politika je myslená ako boj (občiansky, vojenský), čiže miesto, v ktorom rozhodnutie nie je nikdy absolútne, nevychádza z vôle jedného, ale zo stretu viacerých.

Ak je pravdou, že Machiavelli uvádza vojnu ako vojnu obrannú, je takisto pravdou, že ju zároveň podriaďuje radikálnej kritike, nachádzajúc pravú vojnu vo vojne expanzívnej (dobývacej), ale mysliac na "dobývanie" v medziach otvorenej konfliktnéj politiky, a teda pochopiteľnej z pohľadu hodnoty slobody a nie ríše.

V súčasnej dobe, keď otázka vyčleňovania priestoru sa znovu dostáva do popredia, a keď vojna, nadobúda absolútnu hodnotu osloboditeľského skutku, Machiavelliho radikálny republikanizmus nám snáď môže pomôcť nájsť únikovú cestu od falošnej alternatívy vytvorenej princípom štátnosti a globálnej moci, lebo Machiavelli už v predstihu zmažáva rozdiel medzi vnútornou a vonkajšou politikou, a jeho politika vychádza z udržania konfliktu a nie z jeho neutralizácie.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. MACHIAVELLI, Niccolò. 1975. *Florentské letopisy*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1975. 504 s. 0I-095-75
2. <http://www.iesa.csic.es/archivos/documentos-trabajo/2004/17-04.pdf>
3. MACHIAVELLI, Niccolò. 2009(a-m). *Knieža*. 1. vyd. Martin : THETIS, 2009. 312 s. ISBN 978-80-970115-2-9
4. MACHIAVELLI, Niccolò. 2010(a-n). *Úvahy o prvej dekáde Tita Livia*. 1. vyd. Martin : THETIS, 2010. 360 s. ISBN 978-80-970115-7-4
5. MACHIAVELLI, Niccolò. 1987. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha : Naše vojsko, 1987. 368 s. 28-066-86
6. PEARCE, Edward. 1994. *Machiavelliho děti*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1994. 158 s. ISBN 80-7106-094-1
7. WHITE, Michael. 2006. *Machiavelli nepochopený muž*. Praha : BB/art s.r.o. 2006. 294 s. ISBN 80-7341-667-0
8. ZIMMER, Robert. 2005. *Príbeh filozofie*. Bratislava : SLOVART, 2005. 237 s. ISBN 80-8085-051-8

